

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Nyelv és Kommunikáció Doktori Program

Molnár Zsolt

**A nemzetközi önkéntesség szerepei, hatásai és társadalmi
diskurzusai Magyarországon**

Doktori téziszfüzet

Témavezető:

Dr. habil. Feischmidt Margit egyetemi tanár

Pécs, 2022

Tartalom

1. Bevezetés.....	3
2. A nemzetközi önkéntesség háttere és szerepei	4
3. Elméleti keretek.....	8
4. A kutatás módszertana	11
5. Az empirikus kutatások eredményei	14
5.1. A társadalmi, gazdasági és politikai környezet véleménye és magatartása.....	14
5.2. A nemzetközi önkéntesség mediatizációja.....	16
5.3. Nemzetközi önkéntesek tapasztalatai.....	18
5.4. A nemzetközi önkéntesség hatása a visszatért magyar önkéntesekre	21
6. Összegzés	22
Válogatott irodalom	25
A szerző témához kapcsolódó publikációi.....	30

1. Bevezetés

A magyarországi önkénteskutatások különböző aspektusból vizsgálják a belföldi önkéntességet, részben történeti kontextusban (pl. Zentai 2006), társadalom-statisztikai és motivációs oldalról (pl. Czike – Kuti 2006, Czike – Szabóné 2010, Mészáros – Kostyál – Mester 2011, Perpék 2017), részben aktuálpolitikai összefüggésben (pl. Feischmidt 2018, 2021, Zakariás 2018). Ezek rámutatnak a belföldi önkéntesség fokozatosan erősödő társadalmi szerepére (pl. krízishelyzetben tapasztalható közösségi összefogás társadalmi normává válása, kötelező iskolai önkéntesség identitásképző szerepe vagy a vállalati szintű önkéntesség beépülése a CSR gyakorlatba), valamint kormányzati szabályozására.

Kifejezetten a nemzetközi önkéntességgel kapcsolatos tudományos kutatás azonban kevés létezik, a témát jelentős részben egyetemi diplomamunkák és szakdolgozatok formájában kutatták és dolgozták fel (pl. Szigeti 2003, Csákvári 2008). Keveset tudunk mind a nemzetközi önkéntesség társadalmi megítéléséről és elfogadottságáról, mind folyamatáról, hatásairól és az önkéntesek tapasztalatairól. Pedig a nemzetközi önkéntesség tudományos kutatása erősítené a terület ismertségét, reputációját, kimutathatóvá tenné társadalmi, gazdasági és politikai értékeit és előnyeit, valamint tudatosabbá és szélesebb körűvé tenné a különböző szereplők részvételét és együttműködését.

Kutatásom célja a nemzetközi önkéntesség hazai gyakorlatának több oldalról történő bemutatása, különböző szerepeinek, hatásainak és társadalmi diskurzusainak feltárása. A dolgozat áttekinti az önkéntesség teljes folyamatát, megvizsgálja társadalmi ismertségét, valamint a vele kapcsolatos véleményeket, percepciókat. Külön foglalkozik a nemzetközi önkéntességben részt vevő intézményi szereplők (civil küldő szervezetek, vállalati és kormányzati oldal) helyzetével és kapcsolódásaival. Megvizsgálja mediatizációs környezetét és a médiában megjelenő társadalmi diskurzusokat. Végül elemzi az önkéntesek szerepvállalását a motivációtól és elvárásoktól az interkulturális tapasztalataikon keresztül az idegen környezetbe történő adaptációs képességükig. A kutatás része az önkéntesség recipiens közösségekre, illetve a résztvevő önkéntesek személyére gyakorolt hatásainak bemutatása is. A dolgozat három egymásra épülő terület vizsgálatára terjed ki:

- 1) a *társadalmi környezetre*, amely magában foglalja a társadalmi nyilvánosságot, a potenciális önkénteseket, valamint a civil, gazdasági és állami szervezeteket egyaránt;
- 2) a *nemzetközi önkéntesség hazai mediatizációjára*, amelynek nagy szerepe van a társadalmi diskurzusok és narratívák kialakításában; valamint

- 3) az önkéntesek egyéni szerepvállalására, személyes tapasztalataira és az önkéntesség rájuk gyakorolt hatására.

A dolgozat hipotézise, hogy a nemzetközi önkéntesség fontos társadalmi, gazdasági és politikai szerepet tölt be, amely mind mikroszinten (önkéntesek és közreműködő szervezetek számára jelentkező előnyök), mind makroszinten (társadalmi fejlődés) számos előnnyel jár. Ezeket a lehetőségeket azonban hazai gyakorlata nem vagy nem megfelelően használja ki. A kutatás kiindulópontja, hogy a nemzetközi önkéntesség globális súlyánál és jelentőségénél sokkal kisebb mértékben jelenik meg Magyarországon. Noha a belföldi önkéntesség társadalmi elismertsége és alkalmazása egyéni, vállalati és kormányzati oldalról folyamatosan erősödik, ennek pozitív hatása a nemzetközi önkéntesség területén nem mutatkozik meg. A nemzetközi önkéntesség fejlődése megrekedt (és elszakadt a belföldi önkéntességtől), a legfontosabb szereplők sporadikusan és izoláltan működnek, és nem használják ki a közös, összehangolt működésben rejlő előnyöket.

2. A nemzetközi önkéntesség háttere és szerepei

Történelmileg az önkéntesség bajba jutott emberek vagy rászoruló közösségek vallási és társadalmi szokásokon alapuló önzetlen segítése, amely évszázadokig a belső szociális és gazdasági problémák kezelésére és megoldására irányult. Nemzetközi formája csak a 20. század megváltozott társadalmi, politikai és gazdasági viszonyai következtében alakult ki. Ennek alapját Európa háborúk (I. és II. világháborúk) utáni stabilizálódása, a gyarmatbirodalmak felbomlása, a globalizáció kialakulása, majd a fejlett országokban kialakuló relatív jólét, szociális biztonság és társadalmi fejlettség jelentette. Ezek miatt a hátrányosabb helyzetben lévő fejlődő országok problémái felértékelődtek, és létrejöttek a nemzetközi fejlesztés és humanitárius segélyezés keretét képező intézményi és támogatási struktúrák, amelyek támogatásában és megvalósításában a nemzetközi önkéntesség jelentős szerepet vállal (Burns et al 2006).

A 21. században a szervezett keretek között történő nemzetközi önkéntesség irányát az ENSZ fejlesztési céljai határozzák meg (Millenniumi Fejlesztési Célok, Fenntartható Fejlesztési Célok), amelyeket a tagországoknak saját nemzetközi fejlesztési és segélyezési politikáik kialakításánál figyelembe kell venni. Ezek képezik a globális segélyezési programok alapját, amelyek lebonyolításában a nemzetközi önkéntesség a korábbinál sokkal strukturáltabban és szorosabban vesz részt. Nemzetközi szinten fokozatosan emelkedik az önkéntesek száma. Míg

az 1980-as években alig 50 - 60 ezer fő volt, addig jelenleg egy amerikai kutatás közel 1 millió főre, egy ázsiai régióval foglalkozó tanulmány már 1,6 millió főre becsüli az évenként nemzetközi önkéntesként dolgozók létszámát (Lough 2010, 2012, Yea at al 2018). A nemzetközi önkéntesség komplex, szerteágazó tevékenységgé vált, és kibővült az önkéntesség iránya is. Míg korábban egyértelműen a fejlett országokat megtestesítő *globális északról* mentek *délre* az önkéntesek, addig az ezredforduló környékén már jelentős számú fejlődő országból érkező önkéntes dolgozott a nemzetközi programokban, abból a célból, hogy a megszerzett ismereteket, tudást és készségeket hazatérésük után otthon fordítsák társadalmi fejlődéssé (Devereux 2008). Megváltozott az önkéntesek motivációja is (Wuthnow 1991, Hustinx – Lammerty 2003), az altruizmus mellett hangsúlyosabbá váltak az egyéni célok, a közreműködők (szervezők, gazdasági szféra, állam) gazdasági és politikai érdekei beépültek a programokba, és megjelentek a nemzetközi önkéntesség új, hibrid formái, mint például a nyaralással összekötött rövid távú voluntourizmus, a szakmai tapasztalatszerzésre irányuló vagy a vállalati keretek között megvalósuló CSR-célú önkéntes tevékenység.

A nemzetközi önkéntesség tudatosan szervezett formában a kétezres évek eleje óta működik Magyarországon. 2005-ben megszületett az önkéntesség első törvényi szabályozása¹, amelynek a hatálya már kiterjedt – ha korlátozott mértékben is – a nemzetközi önkéntességre. Számos, ma is működő önkéntesküldő szervezet ezekben az időkben alakult meg, és Magyarországon is széles körben elérhetővé váltak a nemzetközi programok, amelyek legnagyobb részben uniós (EVS/ESC), német kormányzati (GLEN, DED/GIZ) vagy saját szervezeti finanszírozásúak (SCI, CCIVS, Alliance) voltak. Kialakultak az önkéntesküldés szakmai és szervezeti keretei, és megkezdődött a nemzetközi önkéntesség ismertségének hazai emelkedése. 2015-ben kormányzati keretek között elindult a határon túl élő magyarok kulturális támogatását nemzetközi önkénteseken (ösztöndíjasokon) keresztül biztosító Petőfi Sándor, illetve Körösi Csoma Sándor program, valamint 2017-ben megalakult a szintén kormányzati Hungary Helps Ügynökség, amely magyar civil szervezetek nemzetközi fejlesztési és humanitárius segélyezési tevékenységét támogatja. Ennek részeként kiemelten kezeli a közreműködő nemzetközi önkénteseket, és a finanszírozásukon túl közreműködik szakmai és interkulturális felkészítésükben is. Összességében a hazai nemzetközi önkéntesség célja és működési rendszere megfelel a külföldi gyakorlatnak, a magyar érdeklődők hozzáférnek az európai, illetve saját szervezésű önkéntes lehetőségekhez, és a hazai fejlesztési programok is lefedik a nemzetközi önkéntesség szinte minden szakmai területét. A magyar önkéntesek motivációi és

---

¹ közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény

demográfiai jellemzői (25,5 éves, 70-30 arányban nő és 90-95%-ban egyetemista vagy egyetemi végzettséggel rendelkezik) hasonlóak a nemzetközi statisztikákhoz. Elmaradás elsősorban a szektor alulfinanszírozottságában, valamint az önkéntesek alacsony számában tapasztalható (a magyarországi nemzetközi önkéntesek létszáma évente 500-700 főre tehető).

A modernkori önkéntesség tudományos feldolgozása a 20. század utolsó évtizedeiben kezdődött. Eszmetörténeti háttere a szolidaritás irodalmáig nyúlik vissza (Bartal 2019, Feischmidt 2021), azonban diszciplináris besorolása több tudományág metszéspontjában helyezkedik el. Legfontosabb elméleti bázisait a motivációs vizsgálatokon alapuló szociálpszichológia, a társadalmi összefüggéseket feltáró szociológia, valamint – nemzetközi vonatkozásban – az interkulturális kapcsolódásokat vizsgáló antropológia jelentik. Az önkéntesség tudományterületi meghatározása viszont a mai napig nem egységes (Hustinx et al 2010), szakmai osztályozását nehezíti, hogy – noha jelentősége mind társadalmi, mind gazdasági vonatkozásban folyamatosan nő – még mindig sokkal több empirikus, mint elméleti kutatás kapcsolódik hozzá (Perpék 2011). Az önkéntesség nem rendelkezik nemzetközileg elfogadott egységes meghatározással (pl. Bartal – Saródy 2010, Hustinx et al 2010, Dánielné 2018, Laki 2019), ezért a tudományos meghatározások az önkéntességet kezdetben funkcióin keresztül definiálták (Perpék 2011). Erre jó példa az Európa Tanács 1985-ös ajánlása, ahol az önkéntesség

„olyan egyének érdektelen magatartása, akik önként végeznek társadalmi tevékenységet” (Fernandez i Barrera 1997).

Az ENSZ 2001-ben – az Önkéntesek Nemzetközi Éve alkalmából – dolgozta ki részletesen az önkéntesség legfontosabb normatív feltételrendszerét, amelyek közé

„a (1) szabad akaratból, kényszer nélkül, (2) nem anyagi haszonszerzés céljából, valamint (3) harmadik személy vagy közösség javára történő segítségnyújtás” kritériuma tartozik (Czike – Szabóné 2010, Perpék 2011).

Ez az önkéntesség legtágabb értelmezési kerete, amely ettől kezdve definíciós minimumként és egyben viszonyítási alapként működik mind a szakirodalmi, mind a szervezeti fogalomértelmezések során. Ezt a meghatározást vette át a magyar törvényhozási és szakpolitikai környezet is².

---

² „Az Országgyűlés elismeri a társadalom tagjainak szolidaritásán alapuló, az állampolgárok öntevékenységét kifejező, a személyeknek és közösségeiknek más vagy mások javára ellenszolgáltatás

A nemzetközi önkéntesség az önkéntesség általános fogalomrendszerén belül helyezkedik el, a legtöbb – hazai és külföldi – meghatározás ennek megfelelően elsősorban eltérő földrajzi helyszínüket emeli ki, egy uniós tanulmány szerint,

„a külföldi önkéntes munka javadalmazás nélküli, az egyén szabad akaratából valamely fogadó szervezetnél, a tartózkodási hely szerinti országon kívül, harmadik fél javára végzett munkát jelenti”.

A magyarországi önkéntességet szabályozó törvény szintén hasonló szellemben határozza meg a nemzetközi vonatkozást (Czike – Szabóné 2010), amikor kimondja, hogy

„a törvény hatálya ... a Magyar Köztársaság területén kívül végzett közérdekű önkéntes tevékenységre terjed ki”.

A nemzetközi önkéntességet több szinten és dimenzióban szokták értelmezni (pl. Fényes – Kiss 2011). Vizsgálhatjuk a résztvevő önkéntesek egyéni oldaláról, motivációs háttérüktől a bennük végbemenő identitás- és személyiségváltozásokig, de foglalkozhatunk a kultúraközi és társadalmi vonatkozásokkal, amelyek mind a küldő, mind a fogadó országokban megjelennek. Vállalati szinten fontos részét képezik a megvalósított fejlesztési projekteket kísérő kereskedelmi kapcsolatok, valamint az önkéntesek által hozott szakmai tapasztalatok és készségek termelékenységét növelő előnyei. A jól működő nemzetközi önkéntesség komoly politikai lehetőségeket is jelenthet, az országimázs alakításától a globális fejlesztési célkitűzésekhez való tudatos hozzájárulásig. Az önkéntességnek mind egyéni, mind vállalati, mind társadalmi szinten jelentős, pénzben is kifejezhető értéke van.

A nemzetközi önkéntesség társadalmi, gazdasági és politikai szerepeit az *1. táblázat* mutatja be. Magyarországi helyzetük feltárása és elemzése a dolgozat egyik fő célkitűzését képezi.

1. táblázat: A nemzetközi önkéntesség szerepei és hatásai

Szerepek	Hatások
Társadalmi	egyéni szinten jelentkező (önkéntesek)
	helyi közösségekre ható (fogadó fél)
	össztársadalmi hatások (donor társadalom, aktív polgárság)
Gazdasági	önkéntesek munkaidőráfordításán alapuló gazdasági hatás
	az önkéntesség komplex gazdasági hatása
Politikai	szabályzásra ható (jogi, törvényi, szakpolitikai)

---

nélkül végzett önkéntes tevékenységét” (A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény)

	finanszírozás biztosítása
	humanitárius fejlesztési és segélyezési stratégia meghatározása
	<i>soft power</i> befolyásolás
	társadalmi fejlesztés (saját országban)

Forrás: saját szerkesztés

3. Elméleti keretek

A dolgozat a magyarországi nemzetközi önkéntességet a következő elméleti keretekben vizsgálja: (1) a modernkori önkéntesség *motivációs háttere és az önkéntes identitás megalkotása*; (2) a nemzetközi önkéntesség *interkulturális vonatkozásai*; (3) a *humanitárius szolidaritás* és segélyezés, valamint – ennek részeként – (4) a *humanitarizmus kritikai diskurzusai*.

A motivációnak nem létezik egységes definíciója, azonban a pszichológusok olyan belső állapotként vagy érzésként értelmezik, amelyik egy meghatározott cél elérése érdekében aktiválja a viselkedésünket. A darwinizmus egyik alaptétele, hogy a természetes szelekció miatt minden egyednek versengenie kell a többiekkel saját fennmaradása érdekében. Ez a kódolt magatartás – elvileg – nem támogatja a más emberek felé irányuló altruista hozzáállást. A másokon való önzetlen segítség azonban történelmileg az ember veleszületett természetes tulajdonságai közé tartozik (pl. Wuthnow 1991, Zentai 2006). Az ellentmondás feloldására a *rokonszelekció* elmélete, a *reciprok altruizmus* hipotézise, valamint az *indiszkriminatív altruizmus* elméletei kínálnak megoldást (Putz 2017). Ezek a hozzátartozók, a tágabb közösség tagjaira, sőt idegenekre is kiterjesztik az önzetlen segítségnyújtást, ha az ebből adódó hosszú távú előny meghaladja a rövid távú hasznot (Trivers 1971). Az önkéntességre jellemző másik motiváció az *empatikus törődés*, amely a szenvedés látványára / megtapasztalására humanitárius segítség formájában vált ki aktív reakciót (Rényi 2008, Batson et al 2014). Ezeknek a pszichológiai alapú megközelítéseknek a közös jellemzői, hogy az önkéntes cselekedetet mindig egyértelmű szándék előzi meg (pl. Zakariás 2018). A leggyakoribb motivációs összetevők közé kezdetben ezért az altruizmus és az egoizmus tartozott, amelyek később a társadalmi-szociális kapcsolatokkal egészültek ki (Smith 1981, Fényes – Kiss 2011, Chaddha – Rai 2016). A 21. században a motivációt környezeti kontextusban vizsgáló szociológiai és demográfiai elméletek kerültek előtérbe, amelyek már a társadalmi, gazdasági lehetőségeket és adottságokat is figyelembe veszik (pl. Wilson 2000). Lesley Hustinx és Frans Lammertyn az önkéntességet a posztmodern társadalmi átalakulás keretében értelmezték

(2003). Kollektív és reflexív önkéntességmodelljük szerint a kollektív (altruista) identitások egyre inkább megszűnnek, az önkéntes tevékenység individualizálódik és professzionalizálódik, és ennek következtében az önkéntes identitások megalkotása is egyéni feladattá válik. Ennek során az egyén a folyamatosan változó környezeti körülmények között kényszerül arra, hogy élettörténetét, identitását folyamatosan újra gondolja és alakítsa, azaz az önkéntesség az élettörténet megalkotásának fontos eszközévé válik (Wuthnow 1995).

Számos kutatás támasztja alá a nemzetközi önkéntesség kultúrák közvetítő szerepét, azonban ez csak bizonyos feltételek megléte esetén tud megfelelően működni (McIntosh and Zahra 2007, Lough – McBride – Sherraden 2009). Az idegen környezetbe való egyéni beilleszkedést leggyakrabban a változások miatti túlterheltség, a nyelvi és kommunikációs nehézségek, illetve az ismeretlen szokások és normák gátolják (Milassin 2018), amelyek együttesen a kulturális sokk jelenségét válthatják ki (Oberg 1960, Bogáromi – Malota 2017). Az interkulturális adaptáció alapvetően az önkéntesek kulturális nyitottságától és toleranciájától, valamint a beilleszkedést elősegítő személyes és személyközi kompetenciáitól (Milassin 2018) függ. Ezeket tudatos felkészítéssel, interkulturális érzékenyítéssel és helyszíni kommunikációs támogatással jól lehet erősíteni (Bennett 1986). Az új környezet elfogadása után kerülhet sor a kulturális megértés kialakítására, amelyet a társadalmilag kódolt kulturális előítéletek és sztereotípiák nehezítenek. Ezzel az önkénteseknek is folyamatosan szembe kell nézniük, még úgy is, hogy az etnocentrikusságra való hajlamuk alacsonyabb az átlagnál (Pratto et al 2006). A kulturális előítéleteket az *orientalista* szemlélet (Said 1978) is tovább terheli, a kolonialista narratíva tudatosan konstruálta meg a keletiekre vonatkozó alsóbbrendű, „*másik*” identitást, akik fejletlen népként ezért automatikusan rászorulnak az európaiak irányítására (Vékony 2017). Ezt a mindkét fél számára komoly lelki terhet jelentő gyarmatosítói diskurzust igyekszik lebontani a posztkoloniális irányzat, amely a civilizációk konfliktusa helyett megteremtheti a kultúrák cseréjét (Bhabha 1994, Mbembe 2008, Said – Burgmer 1998). Az önkéntesek feladata ezért tudatosan törekedni a kulturális alá- és fölrendeltséget elkerülését biztosító interkulturális egyenrangúság (pl. Vajda 2020) kialakítására. Ennek eléréséhez a kulturális lokalitással, azaz az idegen, „*más*” csoportokkal szembeni közösségi ellenállással is meg kell küzdeni (Appadurai 1996, Csányi 2002, Baldwin 2017). A nemzetközi önkéntesek számára ezért kifejezetten fontos a kultúrák egymást befolyásoló hatásainak okainak és módjainak megismerése, hogy ezek alapján jobban tudjanak felkészülni és alkalmazkodni a társadalmi környezethez. Ebben segít a különböző népcsoportok közös jellemzők alapján történő kategorizálása (pl. House et al 2002, Hofstede 2011, Schwartz 2012, Török 2013, Jarjabka

2020). Noha az elmúlt években számos kritika is megfogalmazódott velük szemben (statikusak, értékközpontúak, társadalmi szinten homogénnek kezelik a kultúrát stb.), mégis alkalmasak arra, hogy a nemzetközi önkéntesek számára jól hasznosítható támpontokat nyújtsanak ahhoz, hogy egy közösség szokásait, gondolkodását megkülönböztessék egy másik közösségetől, elősegítve a kulturális megértés és az információcsere kialakulását.

A nemzetközi önkéntesség diszkurzív kerete a humanitárius szolidaritás, amely a másokért való együttes felelősségvállalás alapján határozza meg az idegen rászorulókat megsegítését (Rozakou 2020). Noha a humanitarizmus eredendően altruista elvek mentén szerveződve a politika ellenében jött létre, jelenkori formáira az átpolitizálódás, kommercializálódás és intézményesülés a jellemző (Barnett 2005, Scott 2006), amely során a kezdeti morális kategóriából egyre inkább a politikai diskurzus részévé válik, ahol a tevékenység irányát a nyugati országok, transznacionális szervezetek és fejlesztési NGO-k határozzák meg (Moore 2013). Ennek során viszont a fogadó országok elvesztik önrendelkezésüket, amelyeket kénytelenek alárendelni az „*univerzális*” értékeknek, illetve nagyhatalmi geopolitikai érdekeknek (Boltanski 1993, Moore 2013). Az egyoldalú fejlesztés és segélyezés nem veszi figyelembe a helyi sajátosságokat és szokásokat, ezért elkerülhetetlenül átalakítja és újratermeli az emberek közötti hierarchiákat és különbségeket. Ezzel az eredeti humanitárius segítségnyújtás szándékát sokszor társadalmi és hatalmi függőséggé alakítja át (pl. Chouliaraki 2010, Fassin – Pandolfi 2010, Rozakou 2020). A humanitarizmus legújabb formái a szolidaritás és az egyenlőség ethoszán keresztül viszont tudatosan próbálnak szakítani a nyugati felfogáson alapuló jelenlegi gyakorlattal. Ennek része a lefelé irányuló domináns segélyezés helyett a horizontális, bürokrácia-mentes támogatás kialakítása, valamint a humanitárius tevékenység beágyazása a helyi közösségek és társadalmak történelmi szokásaiba (Boltanski 1993, Rozakou 2020, Cantat – Feischmidt 2019). Ebben tud nagy szerepet játszani a nemzetközi önkéntesség, amely a különböző humanitárius programokat és segélyeket az önkéntesek fizikai közreműködésével olyan interkulturális eszközrendszeren keresztül alakítja át lokális fejlődéssé, mint például a közös együttműködésen alapuló tudástranszfer, képességfejlesztés, kultúrák cseréje és kooperatív tanulás (pl. Lewis 2005, Devereux 2008, Schech 2017). Sok NGO kifejezetten azért dolgozik nemzetközi önkéntesekkel (hivatásos szakértők helyett), hogy a projektek terepszinten jobban illeszkedjenek a helyi kultúrába, és jobban élvezzék a helyiek támogatását (Eliasoph 2013). A lehetőség mellett viszont fennáll annak a veszélye is, hogy a kulturálisan nem megfelelően előkészített és végrehajtott programok adott esetben több kárt okoznak, konzerválják a társadalmi – gazdasági egyenlőtlenségeket és nem érnek el valódi

fejlődést (pl. Perold et al 2013). Számos önkéntes nincsen tisztában saját szakmai és interkulturális felelősségével, egyrészt szubjektív motivációik gyakran felülírják szakmai elköteleződésüket, másrészt átveszik az önkéntesség paternalista sztereotípiáit, miszerint pusztán altruista hozzáállással, de mindenféle szakmai tudás és a helyi társadalmi szokások, sőt akár nyelvi ismeretek nélkül is hosszú távú fejlődést tudnak elérni (Sherraden – Lough – McBride 2008, Ngo 2013). A nemzetközi önkéntesség ezért a humanitárius fejlesztés és segítkezés keretében akaratlanul is hozzájárulhat – ahelyett, hogy megszüntetné – a kulturális imperializmus fennmaradásához, amely a korábbi gyarmatosítás függő viszonyait alakítja át társadalmi és gazdasági kizsákmányolássá (De Luca 2020). A nemzetközi önkéntesség feladata ezeknek a posztkoloniális sztereotípiáknak a leépítése, és társadalmi intézményként a részvételi tervezés és megvalósítás gyakorlatának támogatása (Brav et al 2002). Ez biztosítja a helyi közösségek bevonását nemcsak a fejlesztési célok meghatározásába és a projektek közös kialakításába, hanem akár az önkéntesek kiválasztásába és felkészítésébe egyaránt (De Luca 2020).

4. A kutatás módszertana

A dolgozat a nemzetközi önkéntesség magyarországi helyzetét mutatja be. A részletes kutatási területeket és kérdéseket a 2. táblázat tartalmazza.

2.táblázat: A dolgozat részletes kutatási kérdéskörei

Kutatási kérdések
1. A társadalmi, gazdasági és politikai környezet véleménye és magatartása
Q1: Milyen kép él a hazai társadalmi nyilvánosságban a nemzetközi önkéntességről? Q2: Milyen előnyét és milyen hátrányát látják az egyetemisták, és mi alapján döntenek az esetleges részvételről? Q3: Hogyan látják a nemzetközi önkéntesküldés magyarországi környezetét a küldő szervezetek és milyen tapasztalataik vannak? Q4: Mennyire ismerik az önkéntesküldés gyakorlatát és lehetőségeit a magyarországi vállalatok? Miért vesznek vagy nem vesznek részt benne? Q5: Mi a kormányzat célja a nemzetközi önkéntesküldéssel, és mit tesznek a megvalósításáért?
2. Nemzetközi önkéntesség mediatisztizációja
Q1: Milyen intenzitással, eloszlásban és milyen médiumokban jelennek meg cikkek, tudósítások a nemzetközi önkéntességről, és ezekből milyen következtetéseket lehet levonni a reprezentáció hatására? Q2: Milyen témákat, témaköröket lehet a cikkekben, tudósításokban azonosítani, azaz mennyire jelennek meg a nemzetközi önkéntesség tartalmi összetevői (társadalmi, gazdasági, politikai vonatkozás, motiváció, program, résztvevő szervezet stb.) a médiatartalmakban?

Q3: Milyen társadalmi diskurzusok és szerepek rajzolódnak ki a reprezentációból? Megjelennek-e azonosítható üzenetek és toposzok, amelyek meghatározzák a nemzetközi önkéntesség társadalmi nyilvánosságát? Ha igen, akkor ezek feltárása és meghatározása.
3. Nemzetközi önkéntesek tapasztalatai
Q1: Milyen szerepet tölt be az interkulturalitás az önkéntesek motivációiban? Q2: Munkájuk során milyen helyi szokásokkal, kihívásokkal találkoztak, és hogyan viszonyultak a nehézségekhez? Q3: Tapasztalták és felismerték-e a kulturális imperializmus megjelenését akár saját maguk, akár a fogadó közösségek oldalán, és milyen adaptációs stratégiákat alkalmaztak az eredményes együttműködés érdekében? Q4: Hogyan látták és értékelték saját önkéntességük fogadó közösségekre gyakorolt hatását?
4. Nemzetközi önkéntesség hatása a visszatért magyar önkéntesekre
Q1: Milyen egyéni szinten megjelenő önreflexióik voltak az önkénteseknek? Q2: Milyen változásokat tapasztaltak magukon az önkéntesség hatására?

Forrás: saját szerkesztés

A dolgozat során különböző kutatási módszereket alkalmaztam, amelyben a szekunder kutatás, a kevert módszertanú szövegelemzés, valamint a kvalitatív és kvantitatív kutatás egyaránt helyet kapott. A kombinált módszertan alkalmazását a vizsgált terület összetettsége indokolta.

A nemzetközi önkéntesség kialakulását, történeti fejlődését, nemzetközi helyzetét és hazai jellemzőit *szekunder forrásokból* tártam fel. Ennek során feldolgoztam a hazai és nemzetközi szakirodalmakat, korábbi tanulmányokat, kutatási eredményeket, és az önkéntesség – vagy más vizsgált terület – témájával foglalkozó szervezetek adatait és információit.

Az empirikus kutatásaimat részben *kvantitatív*, részben *kvalitatív módszerekkel* végeztem. A hazai társadalmi nyilvánosság nemzetközi önkéntességgel kapcsolatos ismereteit és véleményeit kérdőíves kutatással mértem fel. A kutatás elsődleges célcsoportját a személyes nemzetközi önkéntes tapasztalattal nem rendelkező személyek képezték, azonban fontosnak tartottam, hogy a minta önkéntes tapasztalattal rendelkező kitöltőket is tartalmazzon (belföldi és nemzetközi vonatkozásban egyaránt). A mintavétel nem reprezentatív, önkényes kiválasztás volt, az eredményeket feldolgozása egyszerű leíró, illetve többváltozós statisztikai módszerrel történt, amelyek során meghatározott változók esetében fennálló korrelációt vizsgáltam.

Az egyetemista célcsoport véleményének felmérésére *fókuszcsoporthoz* megkérdezést folytattam, amely alkalmas arra, hogy a résztvevők közötti csoportdinamikát kihasználva a mély rétegekben lévő véleményeket, érzéseket és attitűdöket a felszínre hozza, és azokat a résztvevők között ütköztesse. A fókuszcsoporthoz forgatókönyvet használtam, a beszélgetés egy pontján csoportos alkotótechnika módszert (brainstorming) is igénybe vettem.

A nemzetközi önkéntesség mediatizációjának feldolgozása *kvantitatív tartalomelemzéssel* és *kvalitatív diskurzuselemzés* segítségével történt (pl. Van Dijk 1998, Carver 2004, Glózer 2007).

Ennek során a 2015 és 2019 között (a koronavírus miatt utazási korlátozásokat megelőző öt év) a magyar sajtóban a nemzetközi önkéntességről megjelent tudósításokat dolgoztam fel megjelenés helye, témaköre és diszkurzív tartalma alapján.

Az önkéntesküldő szervezetek, vállalatok, állami oldal képviselői, valamint visszatért önkéntesek esetében *mélyinterjút* alkalmaztam. A beszélgetések során interjú guide-okat használtam, amelyek tartalmazták a kérdésköröket, de lehetőséget biztosítottak arra is, hogy az interjúalanyok új témákat és megközelítéseket is behozzanak a beszélgetésbe. Az interjúalanyok kiválasztása legtöbbször hólabda módszerrel vagy szakmai azonosítás alapján történt.

Az empirikus kutatás szerkezetét a 3. táblázat tartalmazza.

3.táblázat: Alkalmazott kutatási design

Kutatási terület / cél	Módszer	Minta	Jellemzők
Társadalmi, gazdasági és politikai környezet véleménye és magatartása			
társadalmi nyilvánosság véleménye	kérdőíves kutatás	N= 344 fő	Nő: 179 / férfi: 92 Belf. önkéntes volt: 268 / nem volt: 76 Nemz. önk. volt: 73 / nem volt: 271
egyetemisták véleménye	fókuszcsoport	N= 8 fő	Nő: 5 / férfi: 3 Képzési terület: logisztika, marketing, média, nyelvészet, egészségügy, szociológia, turizmus
önkéntesküldő szervezetek tapasztalatai	mélyinterjúk	N= 15 fő	Nemzetközi program: 5 Saját program: 6 Mindkettő: 1 Szakmai ernyőszervezet: 2 Szakújságíró: 1
vállalatok képviselőinek ismeretei és véleménye	mélyinterjúk	N= 8 fő	Cégvezető: 1 / HR: 5 / CSR: 1 / programmenedzser: 1 Ágazat: élelmiszer, IT, gyógyszer, logisztika, pénzügy, telekommunikáció, vegyipar Nemz. önk.program van: 2 / nincs: 6
jó gyakorlat bemutatása	esettanulmány	N= 2 vállalat	Nemzetiség: amerikai, brit Szektor: vegyipar, telekommunikáció
kormányzati döntéshozók véleménye	mélyinterjúk	N= 3 fő	Külg. és Külügyminisztérium: 1 Miniszterelnökség: 1 Hungary Helps: 1
Médiareprezentáció			
megjelenések helye, gyakorisága	leíró elemzés	N= 746 cikk és tudósítás	Év: 2015 - 2019
tartalomelemzés	kvantitatív tartalomelemzés	N= 139 cikk és tudósítás	Év: 2018
diskurzuselemzés	kvalitatív diskurzuselemzés	N= 25 cikk és tudósítás	Év: 2018 Terjedelem: > fél oldal / > 6 perc

Kutatási terület / cél	Módszer	Minta	Jellemzők
Nemzetközi önkéntesek tapasztalatai			
visszatért önkéntesek - motiváció - interkulturális tapasztalati - önkéntesség hatása a fogadó félre	mélyinterjúk	N= 21 fő	Nő: 18 / férfi: 3 < 3 hónap: 5 / 3-6 hónap: 11 / 7-12 hónap: 5 Afrika: 15 / Ázsia: 5 / Ny-Európa: 2
Önkéntesség hatása a visszatért önkéntesekre			
visszatért önkéntesek tapasztalatai (<i>előző ponttal megegyező minta</i>)	mélyinterjúk	N= 21 fő	Nő: 18 / férfi: 3 < 3 hónap: 5 / 3-6 hónap: 11 / 7-12 hónap: 5 Afrika: 15 / Ázsia: 5 / Ny-Európa: 2

Forrás: saját szerkesztés

5. Az empirikus kutatások eredményei

5.1. A társadalmi, gazdasági és politikai környezet véleménye és magatartása

A magyar társadalom tagjainak jelentős része nem ismeri a nemzetközi önkéntességet. Ezt gyakorlatilag mindegyik vonatkozó kutatás (lakosság, egyetemisták, önkéntesküldő szervezetek, valamint a vállalati oldal képviselői) alátámasztotta. A lakosság körében végzett kérdőíves megkérdezés válaszadóinak több mint 70 százaléka mondta ezt, és hasonló véleményen voltak az egyetemisták is. Az önkéntességgel foglalkozó civil szervezetek képviselői még sarkosabban fogalmaztak, állításuk szerint „*a magyar társadalom tudatában a nemzetközi önkéntesség egyáltalán nincs jelen*”, illetve „*az önkéntességet, mint fogalmat sem tudják értelmezni*”. Az okát legtöbbször a tájékoztatás, az információ hiányában látják. Ezt az egyetemisták is megerősítették, az egyik megkérdezett szerint „*nem is lehet erről itthon hallani*”. A vállalatok szintén nagyon ritkán találkoznak olyan álláskeresővel, aki korábban volt már nemzetközi önkéntes, és a munkatársak közül se szoktak ilyen kéréssel jelentkezni.

Az információmegosztás a szakmai közösségeken belül se hatékony. Még a területen aktív önkéntesküldő szervezetek esetében is mindig csak szűk körben működik egymás tájékoztatása, amelybe az állam saját fejlesztési vonalán (Hungary Helps támogatotti köre felé irányuló kommunikáció és együttműködés) kapcsolódik csak be. A vállalati vezetők se találkoznak se HR, se CSR fórumokon a nemzetközi önkéntesség témájával. A szervezett kommunikáció iránti igény szinte mindegyik megkérdezett csoportban felmerült. Az önkéntesség népszerűsítését a

kormány az önkéntességről szóló stratégiájában (Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012-2020) is meghatározta, azonban nem terjesztette ki a nemzetközi önkéntesség területére.

Több vizsgált csoport (egyetemisták, vállalati vezetők) ugyanakkor – paradox módon – nagyon világos elképzelésekkel rendelkeztek a nemzetközi önkéntesség tartalmáról, lehetőségeiről és előnyeiről. Megfogalmazott (laikus) véleményük nagyon hasonlított az önkéntesküldő szervezetek nagy gyakorlattal rendelkező interjúalanyainak szakmai tapasztalataihoz. Legnagyobb előnyének az önkéntes személyére gyakorolt változást, készségeinek fejlődését tartották, amelybe beleértették a résztvevők gondolkodásának nézőpontjának fejlődését is. A lakossági kérdőíves megkérdezés során a válaszadók szintén erre adták a legmagasabb értéket (hatos skálán 5-5,79 közötti értéket). Szinte mindegyik civil megkérdezett is ezt a hatást nevezte meg első helyen (*„a 21. századi soft skillek legjobb fejlesztési módja a nemzetközi önkéntesség”*), ahogy a vállalati képviselők is (identitásváltás, készségfejlődés, kiégés megelőzése).

Az önkéntesség célját tekintve ezzel párhuzamosan szinte mindenhol megjelent a rászorultakon való segítség is, a fejlődő országok közösségeire gyakorolt hatásokat különösen fontosnak tartották az egyetemisták, a küldő szervezetek képviselői, valamint a Hungary Helps szakértője. Ez a lakossági megkérdezésnél a második helyre került, viszont a vállalati vélemények között nem jelent meg hangsúlyosan (*„nincs benne a magyar mentalításban a külföldre irányuló jótékonykodás”*).

A nemzetközi önkéntesség munkaerőpiaci kapcsolódását viszont felemásan értékelték. Az önkéntesek számára számos olyan előnyt megfogalmaztak, amelyeket ki lehetne használni az elhelyezkedés vagy a karrier során (tapasztalat, nyelvtudás, készségek). Legnagyobb nehézségnek azonban mind az egyetemisták, mind a küldő szervezet vezetői azt tartották, hogy a vállalati oldal még nem ismerte fel ennek előnyét. A vállalatvezetők véleménye viszont az volt, hogy elismerik a nemzetközi önkéntesség munkatársakra gyakorolt pozitív hatását, azonban a külföldre irányuló önkéntesség támogatása több kockázatot és hátrányt jelent a cégekre nézve (munkatársak elvesztése, nem tudják pótolni az önkéntességen lévő munkaerőt, nem jön vissza, nincs kivel helyettesíteni stb.).

A nemzetközi önkéntesség ösztársadalmi hatását fontosnak tartották a civil szervezetek képviselői, amely az önkéntesek világlátásán, gondolkodásának fejlődésén keresztül valósul meg. A legtöbb szervezet tapasztalta is, hogy a résztvevők körében nem válik szét élesen a belföldi és a nemzetközi önkéntesség. A legtöbb önkéntes hosszabb ideig (a kiutazás előtt és

után is) segít nekik az itthoni szakmai és szervezési feladatokban. A lakossági véleményeket gyűjtő kérdőíves kutatás eredményében abszolút értékben enyhén átlag feletti értéket (3,55-4,6 a hatos skálán) kapott, viszont az önkéntesek személyére, valamint a recipiens országra gyakorolt hatását erősebbnek ítélték. Az egyetemisták oldalán ez elsősorban az önkéntesség gondolatán keresztül jelent meg. Fontosnak tartották és a többség gyakorolta is a rendszeres (belföldi) önkéntességet, azaz a civil gondolkodás, aktív polgárság a magatartásukban jelen volt. Ezt viszont közvetlenül nem kötötték össze a nemzetközi önkéntességgel.

A megkérdezett egyetemisták nyitottak voltak a nemzetközi önkéntesség felé, többségük ki is fejezte jövőbeli részvételi szándékát. Visszatartó erőnek elsősorban – de nem jelentős mértékben – az anyagi körülményeket nevezték meg (kieső bevétel), ami arra ösztönöz, hogy minél hamarabb kezdjenek el dolgozni. Mind az intézményi résztvevők, mind a vállalati képviselők részben legalábbis kevésbé találkoztak ezzel a nyitottsággal. A küldő szervezetek egy része kifejezetten nehéznek tartja a fiatalok megszólítását és bevonását a nemzetközi önkéntességbe („*azt hittem, hogy ráugranak ezekre a lehetőségekre, de nem*”), igaz, más szervezetek viszont inkább aktivitással találkozott, azaz ebben a kérdésben megosztottak a tapasztalataik. A vállalatok vezető egyértelműen ritkán találkoznak munkatársaik körében részvételi szándékkal.

Az állam szerepvállalásának változását szinte minden résztvevő (aki hallott róla) pozitív irányúnak tartotta.

5.2. A nemzetközi önkéntesség mediatizációja

A vizsgált 2015-2019 közötti öt éves időszakban összesen 746 médiatartalom jelent meg a nemzetközi önkéntességről a magyar sajtóban (nyomtatott sajtó, televízió, rádió, internetes média, blogok). Aggódásra adhat okot, hogy a sajtómegjelenések száma 2016 óta fokozatosan csökken, abszolút értékben viszont a 2015-2019 között megjelent cikkek, tudósítások száma a legközelebbi kapcsolódó terület, a belföldi önkéntesség médiajelenlétéhez képest kifejezetten kedvezőnek mondható. Az önkéntességről összesen megjelent tartalom (6889 darab) közel 11 százaléka foglalkozott ugyanis a nemzetközi területtel, amely jelentősen meghaladja a nemzetközi önkéntesek és a belföldi önkéntességben résztvevők arányát (évente néhány száz vs 1-2 millió fő).

A témával foglalkozó médiumok összetétele ugyanakkor megfelel a „Z” generációba tartozó magyar fiatalok médiafogyasztási szokásainak (a tartalomfogyasztás 68 százalékban online forrásokból történik), amely jó lehetőséget mutat a fiatal potenciális önkéntesek elérésére. A

nyomtatott és az online sajtó esetében a megjelenések jellemzően az alacsonyabb olvasottságú médiumokban történtek, de a televíziós és rádióműsorok esetében inkább a meghatározó kereskedelmi és közszolgálati csatornák foglalkoztak ezzel a témával. Ezek befogadói hatása – a médiafogyasztási szokások alapján – elsősorban az idősebb korcsoportok számára jelentkezik, amely médiaeszköz oldalról jó alapot nyújthat a nemzetközi önkéntesség társadalmi nyilvánosságához.

Szintén vegyes megítélésű képet mutat a megjelent tudósítások tartalmi összetétele. Pozitívan értékelendő, hogy a nemzetközi önkéntesség különböző dimenzióinak és összetevőinek minden eleme (önkéntesmunka típusa, egyéni jellemzők, országos hatás, nemzetközi kapcsolódás, finanszírozás, szervezeti jellemzők) megjelent – valamilyen mértékben – az elemzésbe bevont tartalmakban, azaz a médiareprezentációból egyrészt ténylegesen kiolvasható a nemzetközi önkéntesség társadalmi, gazdasági és politikai komplexitása. Másrészt – és ez a kevésbé kedvező olvasat – a különböző összetevők említési aránya nagyon egyenlőtlen. A vizsgált szerepstruktúrák felületi szintjén elhelyezkedő, a végzett munkával, az önkéntes demográfiai és motivációs hátterével, valamint a küldő szervezettel kapcsolatos említések aránya kifejezetten magas, míg a mélyebb dimenziókat jelentő, a küldő és fogadó országok számára jelentkező társadalmi hatások, az interkulturális bevonódásból eredő változások, a gazdasági és geopolitikai kapcsolódások, valamint a globális nemzetközi fejlesztési célokhoz való illeszkedések sajnos elszórtan, ritkán és alacsony számban jelentek meg.

A hazai médiaképben jól bemutatott, az önkéntesmunka típusára, az önkéntesek demográfiai hátterére, valamint egyéni motivációjára vonatkozó arányok részben megfelelnek, részben eltérnek a nemzetközi kutatási eredményektől. A nemzetközi önkéntesség szakmai irányultságait az ENSZ globálisan megfogalmazott fejlesztési céljaihoz szokás kötni (a szegénység elleni küzdelem, az oktatás, a nemek közötti egyenlőség megteremtése, az egészségügy, valamint a környezeti fenntarthatóság). A vizsgált médiareprezentációban ezt tartalmilag jól leköveti a magyar önkéntesek végzett munkája, amely 65 százalékban az egészségügy, 18 százalékban szociális és társadalmi célú munka, és 15 százalékban az oktatás volt. A bemutatott motivációs háttér (58 százalék segítő szándék, 18-18 százalék kalandvágy és pályaválasztási lehetőség) összetétele megfelel a szakirodalmi kutatásoknak, sorrendje viszont eltér az önkéntesek körében a dolgozat keretében végzett közvetlen megkérdezés eredményétől.

A vizsgált médiamegjelenés tartalmi jellemzői nagy mértékben hasonlítanak más kutatások megállapításaira, melyek szerint a jó anyagi helyzetben lévő meghatározó önkéntesküldő

szervezetek médiafölényben vannak kisebb társaikkal szemben, valamint a könnyen érthető, népszerű, sztereotip önkéntes témák aránytalanul többet szerepelnek a sajtóban, mint a mélyebb társadalmi szinten megjelenő fejlesztési területek.

A hazai médiareprezentációból összességében 12 társadalmi szerep rajzolódott ki, de ezek nagyon egyenlőtlen arányban jelentek meg. A legerősebb diszkurzív témát a résztvevő önkéntesek felé irányuló előnyök és hatások képezték, amelyen belül a „nemzetközi önkéntesség, mint önmegvalósító és képességfejlesztő eszköz” és „szakmai és tapasztalatszerző lehetőség”, valamint – kicsit általánosabban – a „hasznos és kellemes tevékenység” volt a három domináns társadalmi szerep. Ezek a szereplők pozíciójától függetlenül egységesen alkották a nemzetközi önkéntesség legerősebb toposzát. Fontos diskurzusként jelen volt még a fogadó társadalmak számára jelentkező hasznosság, azonban mindössze néhány cikk esetében éreztem úgy, hogy kiolvasható belőlük egy globális, társadalmi célhoz való kapcsolódás (pl. társadalmi egyenlőség), de globális fejlesztési kontextusba való behelyezésük nem volt azonosítható. Több szerep kapcsolódott viszont a nemzetközi önkéntesség komplexitásához, erősen megjelent a „*Magyarország nemcsak küldő, hanem fogadóország*” diskurzus is, hozzájárulva az észak-dél irányú (fejlett országokból a „fejletlen” országokba irányuló) önkéntesség sztereotípiájának lebontásához.

Kifejezetten negatív üzenet, társadalmi szerep nem jelent meg, a nemzetközi önkéntességgel kapcsolatos nehézségek a szokatlan fizikai körülményekre (és egy esetben a nem megfelelő helyi szervezésre) korlátozódtak, de ezek ritkák és sporadikusak voltak, nem olvastam ki belőlük semmilyen egységes diskurzust. Interkulturális, társadalmi kihívások, konfliktusok nem jelentek meg. Nem találtam nyomát semmilyen kolonialista attitűdnek sem, a médiatartalmak inkább képviselték a kultúrák cseréjén alapuló önkéntesi hozzáállást.

Hiányként azonosítottam viszont, hogy nem tartalmaztak semmit a cikkek, tudósítások a nemzetközi önkéntesség össztársadalmi eredményéről és hozadékáról. Több beszámoló foglalkozott az önkéntes saját személyiség- vagy készségfejlődésével, de ezek beillesztése és kontextualizálása a küldő ország társadalmi fejlődésébe sajnos nem került bemutatásra, pedig ez az egyik legfontosabb szerepe az önkéntességnek.

5.3. Nemzetközi önkéntesek tapasztalatai

A kutatásba bevont 21 visszatért önkéntes összesen 18 fajta különböző motivációs tényezőt nevezett meg, azaz szinte mindegyik önkéntes esetében összetett, több síkon mozgó motivációs rendszerekről beszélhetünk, ahol legtöbbször még az első helyre rangsorolható,

legfontosabbnak tartott motiváció azonosítása sem volt egyszerű. Ezek csoportosítása után három nagy motivációs narratívát lehetett azonosítani: az (1) *utazási vágy és kulturális kíváncsiság* önkéntességben megtestesülő formáját; (2) az *altruizmus keretében megvalósuló interkulturalitást*; valamint (3) az *egyéni élethelyzetek miatt bekövetkező önkéntességet* (pl. nyelvtanulás, önmegvalósítás, belső változás, kalandvágy stb.), ahol az interkulturális motiváció csak közvetetten, implicit módon jelentkezik.

Noha az önkéntesek motivációjában az interkulturális szempontok jelentősen különböző formában jelentek meg, ez utána nem volt összefüggésben kulturális elköteleződésük mértékével. Mind a különböző akkulturációs megoldások alkalmazása, mind a kulturális paternalizmus lebontásához szükséges felelősség motivációtól függetlenül volt jelen az önkéntesek körében. Az orientalizmus elleni szemlélet legalább két esetben olyan önkéntesek beszámolójában volt a legerősebb, akik eredetileg nem altruista, hanem személyes élethelyzeti, illetve utazási célból jelentkeztek. Ugyanígy nem találtam összefüggést, sem az életkor, sem a program hossza alapján.

Noha explicit nem említették, de szinte mindegyik önkéntes elbeszéléséből kirajzolódott az idegen kulturális hatások által kiváltott megváltozott pszichológiai állapotot, ami – önreflexióikkal ellentétben – nem elsősorban az új fizikai környezet következtében alakult ki, mert azokhoz hamar hozzászoktak, hanem a mélyebb társadalmi – kulturális szokások miatt. Ez megfelel a magyarországi nemzetközi önkéntesség médiareprezentációját feldolgozó előző fejezet eredményének, ahol az önkéntesség során jelzett kihívások 42 százaléka kulturális eredetű mentális nehézségként jelentkezett. A szakirodalmi leírások szerint a kulturális adaptáció előzetes felkészítéssel és helyi támogatással felgyorsítható, azonban a magyar önkéntesek ezen jellemzően egyedül estek át, a felkészítő tréningek tartalma beszámolóik szerint általában nem terjedt ki a kulturális adaptáció pszichológiai nehézségére, amely viszont nemcsak az önkéntesek személyes problémája, hanem akár az egész önkéntes missziót is veszélyeztetheti.

Ennek ellenére mindegyik akkulturációs kihívás (fizikai környezet, helyi kulturális szokások, orientalista megnyilvánulások) esetében képesek voltak azonosítani a megfelelő adaptációs stratégiát (elfogadás, megértés, illetve kölcsönös bizalmon alapuló együttműködés), alkalmazásuk azonban már különböző mértékben sikerült. A fizikai körülményekhez beszámolóik alapján könnyű volt hozzászokni, ami nem is jelentett semmilyen fennakadást a projektek működésében. A mélyebb kulturális és viselkedési szokások esetében a kihívásoknak való megfelelés, a „*mátság*” megértése jellemzően sikeres volt, azonban a legnagyobb

nehézség a végrehajtás volt, azaz a szakmai munka beillesztése a helyi kulturális keretrendszerbe. Ebből eredtek az eredményt tekintve a legnagyobb csúszások és eltérések, ami több önkéntes számára frusztrációt okozott – pedig ez lehet, hogy nem is az egyéni akkulturációs, hanem a helyi kultúrához igazodó központi tervezési hiányosság volt, ami már a humanitárius fejlesztés kritikai ellentmondásai közé tartozik. Az ezekhez való alkalmazkodás felismerése („*le kell lassulni*”, „*előbb nekünk kell megváltozni*” stb.) viszont szinte minden önkéntes esetében megtörtént.

Az önkéntesek a helyi közösségek oldaláról számos orientalista jellemzővel találkoztak (fehérek felsőbbrendűségének és gazdagságának percepciója, saját maguk alulértékelése, valamint az ebből következő hatalom-politikai játszmák), amelyek jelentősen befolyásolták – megnehezítették – mind az önkéntesek kulturális beilleszkedését, mind az együttműködések hatékonyságát. Noha ezek előfordulását és hatását legtöbbször sikeresen ismerték fel, a rájuk adott negatív érzelmi reakcióik (bosszúság, frusztráció, düh) időnként öntudatlan paternalista hozzáállást válthattak ki, így kauzális hatásuk – kiegészülve az egyéb kulturális nehézségekkel – az egyik legnagyobb adaptációs kihívást jelentette. A legtöbb önkéntes ugyan felismerte a megoldási lehetőségeket (hitelességen alapuló bizalom kiépítése, kölcsönös, egyenrangú együttműködés a célok közös kijelölésétől a tervezésen keresztül a végrehajtásig), viszont mivel megvalósításuk nem csak rajtuk, hanem a helyi közösségek attitűdjén is múlt, akiknek ehhez felül kellene emelkedniük saját önértékelési deficitjükön – ezért ez gyakran nem is sikerült, függetlenül attól, hogy az önkéntesek többsége tudatosan próbálta elkerülni a személyes kolonialista megnyilvánulásokat. Ennek nehézségét ugyancsak jól jelzi, hogy többen beszámoltak a környezetükben más önkéntesek részéről tapasztalt orientalista esetekről.

Kimutatható különbség volt a részvételi tervezés és megvalósítás módjában és sikerességében attól függően, hogy nemzetközi vagy saját kezdeményezésű projektben vettek részt az önkéntesek. A rossz nemzetközi fejlesztési és segélyezési gyakorlat paternalizmust fokozó hatása különösen a központi, nagy nemzetközi programok esetében fordult elő. Ezekben az esetekben a felülről oktrojált projektek helyi elutasítása gyakran az önkénteseken csapódott le, akiknek ennek megoldására nem, vagy csak minimális ráhatásuk volt. A kisebb, döntően magyar kezdeményezésű helyi fejlesztéseknél viszont az önkéntesek beszámolóí szerint jól működött a közös célok együttes kijelölése és tervezése, amely viszont jól visszaigazolta a nemzetközi önkéntesség kultúráközvetítő szerepének létjogosultságát és fontosságát.

A megkérdezett magyar önkéntesek többségének interkulturális tudatossága és adaptációs készsége összességében magas volt, egy részük jól felismerte saját kultúráközvetítő

felelősségét, és beszámolóik alapján szintén jól azonosították a humanitárius fejlesztés és segélyezés evolúciójához szükséges megoldásokat: a közös tervezésen és helyi igényeken alapuló, kulturálisan jól előkészített projektek, amelyeket hitelesen, a helyi közösségbe jól integrálódó önkéntesek tudnak támogatni. A legnagyobb probléma a megvalósításban, végrehajtásban rejlett, amely megnehezítette, illetve megakadályozta a – jelen beszámolók alapján talán a legnagyobb nehézségnek tartott – fenntartható fejlődés elérését.

5.4. A nemzetközi önkéntesség hatása a visszatért magyar önkéntesekre

Szinte minden korábban megkérdezett társadalmi csoport (lakosság, egyetemisták, önkéntesküldő szervezetek, vállalatok képviselői) a nemzetközi önkéntesség legnagyobb előnyének az önkéntes személyére gyakorolt változást, gondolkodásának és nézőpontjának, valamint készségeinek fejlődését nevezte meg. A visszatért önkéntesek tapasztalata ezt jelentős mértékben vissza is igazolta. Döntő többségük nyitottan, mentálisan mindenre felkészülve kezdett bele az önkéntességbe, utólagos elmondásuk alapján azonban az önkéntesség nagy és összetett hatást gyakorolt rájuk. Noha valamilyen fejlődést, illetve változást szinte mindannyian vártak, ennek tényleges mértékét azonban gyakran alábecsülték („*sokkal többet kaptam*”, „*nem gondoltam, hogy annyit fogok változni*”). A bekövetkezett hatások különböző területekre terjedtek ki. Részben az önkéntesek életvezetését változtatták meg, beleértve a saját maguk számára kialakított prioritásokat, részben a további életükhöz szükséges önértékelésüket. Néhány önkéntes esetében azonban teljes életmód változás is bekövetkezett.

Összesen 48 különböző tulajdonságot vagy viselkedésmódot neveztek meg, amelyekben az önkéntesség hatására valamilyen változást tapasztaltak. Ezek csoportosítása kiterjedt (1) az önkéntesek *világlátására, szemléletmódjára vagy életmódjára*, (2) *társadalmi aktivitásukra*, valamint (3) *saját identitásukra, soft és hard készségeikre és attitűdjükre*. A változások iránya alapvetően pozitív volt, két válaszadó esetében azonban megjelent az önkéntesség negatív tapasztalata is. Ennek oka részben rossz kolonialista tapasztalat, részben a szubszidiaritás teljes hiánya (és ezzel szoros összefüggésben az európai programgazda közönye). A két önkéntesre gyakorolt hatás frusztráció, csalódottság, és – ezek következtében – a nemzetközi önkéntesség megtapasztalt formájából való kiábrándultság volt. Saját személyükre vonatkoztatva azonban ők is beszámoltak pozitív változásokról.

A magyar önkéntesek számára a legerősebben jelentkező hatások az értékrendjük megváltozását, valamint a társadalmi felelősség és szerepvállalás fontosságának megerősödését eredményezték. Hazaérkezésük után a legtöbben – valamilyen formában – folytatták az

önkéntességet vagy annak anyagi támogatását. A szociális érzékenységük is fejlődött, többen rendszeres adományozók lettek, de voltak, akik ennek hatására munkahelyet, illetve hivatást is váltottak. Általánosságban elmondható, hogy jobban elköteleződtek a nonprofit szektor irányába, amely több esetben identitásváltozással is összekapcsolódott. A nemzetközi önkéntesség globális szemléletmódot, társadalmi gondolkozást és civil aktivitást erősítő hatása a magyar önkéntesek esetében is megegyezett a nemzetközi szakirodalmi tapasztalatokkal.

A személyes tulajdonságok és kompetenciák fejlődésével kapcsolatban a magyar önkéntesek elsősorban a személyközi, az emberek közötti együttműködést, kommunikációt támogató készségeik, illetve attitűdjük változásáról számoltak be (elfogadás, alkalmazkodás, türelem, kedvesség). A külföldi kutatásokkal összevetve a legnagyobb tapasztalt különbség, hogy a nemzetközi felmérésekben a megkérdezettek sokkal erősebben kiemelik az interkulturális érzékenységgel, bevonódással és kommunikációval kapcsolatos kompetenciák erősödését, ez a magyar önkéntesek esetében mindössze egy alkalommal került említésre.

Szintén jelentős eltérés, hogy a kutatásom legtöbb résztvevője nem hozta összefüggésbe az önkéntesség hatását a munkaerőpiaci előnyökkel vagy lehetőségekkel. Összesen két önkéntes említette meg az álláskeresőt, az egyik válaszadónak pozitív élménye van róla, a másik önkéntes azonban még nem rendelkezik személyes tapasztalatokkal.

Összességében a magyar önkéntesek reflexiói alátámasztották a nemzetközi önkéntesség résztvevőkre gyakorolt hatásának kiemelt jelentőségét és szerepét.

6. Összegzés

A kialakulása óta eltelt kicsit több mint száz év alatt a nemzetközi önkéntesség jelentős átalakuláson ment át. Megváltoztak a céljai, működési környezete, a recipiens oldal elvárásai, a résztvevő önkéntesek motivációi, és új, hibrid formái is megjelentek. Ezzel párhuzamosan nemzetközi szinten folyamatosan erősödik a szerepe, nő az állami és államközi támogatottsága, és világszerte emelkedik az önkéntesek száma is. Magyarországon is legalább ekkora mértékű volt a változás, a multilaterális fejlesztési együttműködések eltolódtak a bilaterális támogatások felé, megjelentek a magyar fejlesztési és segélyezési civil szervezetek, a kormányzat saját geopolitikai céljai mentén kezdte meg a terület támogatását – amelyek mind nyitottabbá és sokszínűbbé tették a nemzetközi önkéntesség hazai lehetőségeit.

Ebben a gyorsan változó működési környezetben tűztem ki dolgozatom célját: áttekintést adni a nemzetközi önkéntesség magyarországi gyakorlatáról, amely magában foglalja a folyamatban részt vevő egyéni (önkéntesek) és intézményi szereplők (civil küldő szervezetek, vállalati és kormányzati oldal) teljes körét, feldolgozva ismereteiket, percepcióikat és tapasztalataikat. A téma vizsgálatát nehezíti, hogy a nemzetközi önkéntességgel foglalkozó empirikus kutatások és szakirodalmi feldolgozások meglehetősen hiányosak. A legtöbb kutatás és elemzés jellemzően ugyanazzal a néhány szűkebb részterülettel foglalkozik, az egyéni motivációkkal, a társadalom-statisztikai jellemzőkkel, az önkéntesek tapasztalataival, és – egyre növekvő mértékben mértékben – az új típusú önkéntesség olyan népszerű formáival, mint az önkéntes turizmus.

Én nem ezt az utat követtem, hanem megpróbáltam átfogó képet adni a magyarországi helyzetről. Megvizsgáltam a hazai önkéntesség különböző funkcióit (társadalmi, gazdasági, politikai), szintjeit (egyéni, közösségi, osztálytársadalmi) és hatásait (önkéntesekre, recipiensekre, donor országokra). A kutatásban igyekeztem minden fontosabb szereplő ismereteit, véleményét és tapasztalatait figyelembe venni, és feltárni a téma médiában megjelenő reprezentációját is. Kiindulópontom az volt, hogy a nemzetközi önkéntesség globális súlyánál és jelentőségénél sokkal kisebb mértékben jelenik meg Magyarországon. Míg a belföldi önkéntesség láthatósága egyre nő (törvényi szabályozás, kötelező érettségi előtti önkéntes tevékenység, közösségi és vállalati részvétel erősödése), addig a külföldre irányuló önkéntesség nem fejlődik ilyen mértékben, a legfontosabb szereplők izoláltan működnek, és nem használják ki a közös, összehangolt működésben rejlő előnyöket.

A kutatásom eredménye részben visszaigazolta ezeket a feltételezéseket. Egyik oldalról a nemzetközi önkéntesség hazai működése követi a nemzetközi gyakorlatot. Szereplői, strukturális keretei és működési mechanizmusa hasonló. Magyarországon is jelen vannak a nemzetközi küldő szervezetek, széles körben elérhetőek a részvételi lehetőségek, szabályozottak a működési, adózási keretek. Kialakult a civil oldal és az állam együttműködése, és mind a segélyezési szervezetek, mind a magyar önkéntesek fejlesztési hozzáállása korszerű (magas interkulturális tudatosság, részvételi tervezés és megvalósítás).

Másik oldalról viszont számos elmaradás, hiányosság és fejlesztendő cél is megfogalmazódott. Az egyik legnagyobb probléma a nemzetközi önkéntesség kifejezetten alacsony hazai ismertsége, amelyet minden megkérdezett csoport az első helyen emelt ki. Ezt tovább erősíti, hogy számos negatív sztereotípiát is összekapcsolódik vele (ingyen munka, nyaralás stb.), amely a társadalmi nyilvánosságban torzítja a vele kapcsolatos percepciókat. Az ismerethiány egyik

oka a tájékoztatás és a szervezett kommunikáció alacsony szintje, amely még a szereplők között sem valósul meg. A civil szervezetek egymás közötti tudás- és információmegosztása sem működik jól, az állam szerepvállalása sem ismert széles körben. Az egész ágazat jellemző nehézsége az alulfinanszírozottság, míg globálisan az önkéntesküldő szervezetek támogatása meghatározó mértékben állami forrásokból történik, hazánkban ennek mértéke sokkal alacsonyabb. A működési költségekre alig van elérhető támogatás vagy pályázat, ezért a legtöbb szervezet csak minimális létszámmal – jellemzően saját önkéntesekkel – tud működni. A nemzetközi önkéntesség hatása elsősorban az önkéntesek egyéni szintjén, saját fejlődésükben jelenik meg, társadalmi szinten – amely az egyik legfontosabb nemzetközi hozadék – alig látszódik.

Összességében a kutatás azt találta, hogy nemzetközi önkéntesség magyarországi szerepei többnyire megegyeznek mind a külföldi gyakorlattal, mind a szakirodalom által azonosított funkciókkal, de ezek hatásai hazánkban alacsonyabb mértékben mutatkoznak meg. Legnagyobb előnye a magyar önkéntesek magas interkulturális hozzáállása és aktivitása. Hiányossága az ágazat finanszírozási nehézsége, az alacsony társadalmi tudatosság, valamint a vállalati részvétel – nem csak hazánkra jellemző – alacsony szintje. Ez a kép a nemzetközi önkéntesség médiareprezentációjában is hasonlóan tükröződött vissza.

A dolgozat szándékom szerint feltárta és értelmezte a nemzetközi önkéntesség hazai helyzetét, gyakorlatát és működési jellemzőit, és ezáltal elérte a kitűzött kutatási célt. A hipotézisként megfogalmazott (nemzetközi összevetésben fennálló) elmaradásokat több kutatási részeredmény is megerősíti, amelyek között a legfontosabbak a magyar önkéntesküldő szervezetek működési nehézségei, forráshiányos állapota, a társadalmi ismertség és elfogadás alacsony foka, valamint az állami részvétel felemás (szinte csak a Hungary Helps programokon keresztül megvalósuló) gyakorlata. A téma komplexitása miatt azonban óhatatlanul limitálnom kellett az egyes területekre fordítható kutatói figyelmet. Számos területet lehet és érdemes a jövőben külön kutatás keretében mélyebben vizsgálni. Szakmailag fontos lehet – bár megvalósíthatósági lehetősége kétséges – a teljes magyar társadalomra kiterjedő reprezentatív kutatást végezni a nemzetközi önkéntesség megítéléséről, valamint a kutatásom során feltárt összefüggésekről (pl. a belföldi és a nemzetközi önkéntesség egymásra hatása). Különösen érdekes lenne továbbá a magyarországi nemzetközi önkéntességet regionális összevetésben elemezni vagy – a magyar fejlesztési szervezetek afrikai kapcsolatain keresztül – a recipiens oldalra kiterjeszteni a vizsgálatokat. Ez nemzetközi szinten is hiánypótló kutatás lenne.

Válogatott irodalom

- Appadurai, Arjun (1996): A lokalitás teremtése. Régió 2001/3. 3-31.
- Baldwin, John (2017): Culture, Prejudice, Racism, and Discrimination. Oxford Research Encyclopedia of Communication.
- Bartal Anna Mária (2019): „vissza a jövőbe” – A magyar önkéntesség harminc évéről három tételben. Civil Szemle, XVI. évfolyam 1. szám. 15-32.
- Batson, C. Daniel – Lishner, David A. – Stocks, Eric L. (2014): The Empathy–Altruism Hypothesis. Oxford Handbooks Online (Oxford University Press), July 2014
- Barnett – Weiss (2008): Humanitarianism, a brief history of the present. In Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethics, Cornell University Press, 2008. 1-48.
- Bartal, Anna Mária (2004): Cél- és érdekorientált szervezetek a nonprofit szektorban – a nonprofit szervezetek új szempontú tipizálása egy empirikus kutatás eredményei alapján. Budapest, Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért
- Bartal Anna Mária – Saródy Zita (2010): Körkép - az önkéntesség helyzete és szerepe az Európai Unió egyes tagállamaiban az önkéntesmotivációs kutatások tükrében. Civil Szemle, 2010. 2. 22-42.
- Bennett, Milton J. (1986): A developmental approach to training for intercultural sensitivity. International Journal of Intercultural Relations 10(2). December 1986. 179-196. DOI:10.1016/0147-1767(86)90005-2
- Bhabha, Homi K. (1994): The Location of Culture, London-New York, Routledge
- Bogáromi Eszter – Malota Erzsébet (2017): Kulturális sokk és fogyasztói akkulturáció – Kétirányú, interdiszciplináris megközelítésben. Vezetéstudomány XLVIII. évf. 2017. 4. szám. 6-17.
- Boltanski, Luc (1993): Distant Suffering: Morality, Media, and Politics. Cambridge:Cambridge University Press.
- Brav, Jenny – Moore, Amanda – Sherraden, Michael (2002): Limitations of Civic Service: Critical Perspectives. Global Service Institute Working Paper 02-12. Washington University, Center for Social Development. Washington University, St. Louis.
- Burns, David J. – Reid, Jane S. – Toncar, Mark – Fawcett, Jeffrey – Anderson, Cynthia (2006): Motivations to Volunteer: The Role of Altruism. International Review on Public and Non Profit Marketing, vol. 3, n° 2. December 2006. 79-91.

- Cantat, Celine – Feischmidt Margit (2019): Conclusion: Civil Involvement in Refugee Protection — Reconfiguring Humanitarianism and Solidarity in Europe. January 2019 DOI: 10.1007/978-3-319-92741-1_14
- Carver, Terell (2004): Diskurzuselemzés és a „nyelvi fordulat”. Politikatudományi Szemle 2004. 4. szám
- Chaddha, Mahesh – Rai, R.S. (2016): Understanding What Motivates Volunteering in People. Amity Business Review Vol.17, Nr.1. January- June 2016., 110-120.
- Chouliaraki, Lilie (2010) Post-humanitarianism: humanitarian communication beyond a politics of pity. International journal of cultural studies, 13 (2). pp. 107-126. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/1367877909356720>
- Czike Klára – Kuti Éva (2006): Önkéntesség, jótekonyság, társadalmi integráció. Nonprofit Kutatócsoport – Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest, 13-19
- Czike Klára - Szabóné Ivánku Zsuzsanna, 2010: Online kutatás az önkéntességről a lakosság körében. Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest
- Csákvári Zsófia (2008): Önként és tanulva (diplomamunka). Budapesti Corvinus Egyetem
- Csányi Vilmos (2002): Az egyszemélyes csoportok és a globalizáció. Magyar Tudomány 2002/6. 762-774.
- Dánielné Babos Zsuzsanna Rita (2018): Az önkéntesség andragógiai folyamatainak vizsgálata. ELTE Pedagógiai És Pszichológiai Kar, Budapest (PhD dolgozat).
- De Luca, Sadie (2020): Learning to Fish Together: Imperialism and Hope in International Volunteer Service. WWU Honors Program Senior Projects 422. Western Washington University, Fall 2020. https://cedar.wvu.edu/wwu_honors/422
- Devereux, Peter (2008): International Volunteering for Development and Sustainability: Outdated Paternalism or a Radical Response to Globalisation? Development in Practice, Volume 18, Number 3, June 2008. 356-370
- Eliasoph, Nina (2013): The Politics of Volunteering. Polity Press. Cambridge, UK / Malden, USA.
- Fassin, Didier – Pandolfi, Mariella (2010): Contemporary States of Emergency: The Politics of Military and Humanitarian Interventions. New York: Zone Books.
- Feischmidt Margit (2018): Szolidaritás és társadalmi reflexió a menekültek önkéntes segítőinek elbeszéléseiben. socio.hu 2018/1. 69-94. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2018.1.69>

- Feischmidt Margit (2021): Segítség és felelősség: a társadalmi szolidaritás formái, motivációi és vágyott hatásai a COVID-19 járvány idején. *Regio*, 29. évf. 2021/2. szám. 73-104. <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v29i2.73>
- Fényes Hajnalka – Kiss Gabriella (2011): 2011 - az Önkéntesség Európai Éve. Az önkéntesség társadalmi jelensége és jelentősége. *Debreceni Szemle*, 19. 4. 360–368.
- Fernandez i Barrera, Josefina (1997): Gondolatok az önkéntességről a második évezred végén. *Parola Folyóirat*, 1997. 4 szám, 10-12. oldal
- Glózer Rita: Diszkurzív módszerek (Néprajzi Múzeum-PTE BTK módszertani jegyzet, 2007)
- Hofstede, Geert (2011): Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1) Article 8.
- House, Robert – Javidan, Mansour – Hanges, Paul – Dorfman, Peter (2002): Understanding Cultures and Implicit Leadership Theories Across the Globe: An Introduction to Project GLOBE. *Journal of World Business* 37 (2002). 3-10.
- Hustinx, Lesley - Cnaan, Ram A. - Handy, Femida (2010): Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40 (4), 410-434. [DOI: 10.1111/j.1468-5914.2010.00439.x]
- Hustinx, Lesley – Lammerty, Frans (2003): Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organisation*, 2003 június, 166-187.
- Jarjabka Ákos (2020): Kultúramenedzselési ismeretek (egyetemi jegyzet). Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Vezetés- és Szervezéstudományi Intézet. Online kiadás, Pécs (letöltve: 2022.január 28.) (<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/23664/jarjabka-akos-kulturamenedzselesi-ismeretek-pte-ktk-pecs-2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)
- Laki Ildikó (2019): Láttelek az önkéntességről. *Polgári Szemle*, 15. évf. 4–6. szám. 361–369.
- Lewis, David (2005): Globalization and International Service: A Development Perspective. *Voluntary Action, Journal of the Institute for Volunteering Research*. Vol. 7; Number 2. 13-26
- Lough, Benjamin (2010): International volunteers' perceptions of intercultural competence. *International Journal of Intercultural Relations*, July 2011. Volume 35, Issue 4. 452-464.

- Lough, J. Benjamin (2012): *International Volunteerism in the United States, 2004-2010*. Research Brief, February 2012. Center for Social Development
- Lough, Benjamin – McBride, Anada M. – Sherraden, Margaret S. (2009): *Perceived Effects of International Volunteering: Reports from Alumni*. Center for Social Development, CSD Research Report 09-10
- Mbembe, Achille (2008): *Mi az a posztkolonializmus?* Lettre, 71. szám
- McIntosh, Alison – Zahra, Anne (2007): *A Cultural Encounter through Volunteer Tourism: Towards the Ideals of Sustainable Tourism?* Journal of Sustainable Tourism 15(5). September 2007 DOI:10.2167/jost701.0
- Mészáros Zoltán – Kostyál Árpád – Mester Dániel (2011): *Kutatás a társadalmi felelősségről, és az önkéntességet nem végzők attitűdjeiről*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest
- Milassin Anda Nóra (2018): *Az interkulturális interakciók során megtapasztalt kulturális eltérések értelmezése a dél-koreai kultúrában - magyar szemmel*. PhD dolgozat. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
- Moore, Thomas (2013): *Saving friends or saving strangers? Critical humanitarianism and the geopolitics of international law*. Review of International Studies, 39 (4). pp. 925-947, October 2013.
- Ngo, Mai (2013): *Canadian Youth Volunteering Abroad: Rethinking Issues of Power and Privilege*. Current Issues in Comparative Education 16, no. 1 (2013): 49-61, <https://eric.ed.gov/?id=EJ1020596>
- Oberg, Kalervo (1960): *Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments*. Reprint from Practical Anthropology 7: 177-182 In Curare 29 (2006) 142-146.
- Perold, Helene – Graham, Lauren A. – Mavungu, Eddy Mazembo – Cronin, Karena – Muchemwa, Learnmore – Lough, Benjamin J. (2013): *The Colonial Legacy of International Voluntary Service*. Community Development Journal, April 2013. DOI: 10.1093/cdj/bss037
- Perpék Éva (2011): *Önkéntesség és közösségfejlesztés*. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest (PhD dolgozat)
- Perpék Éva (2017): *Önkéntesség közel s távol: hazai és nemzetközi helyzetkép*. MTA TTK Gyerekesély-kutató Csoport – Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézet

- Pratto, Felicia – Sidanius, Jim – Levine, shana (2006): Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward. *European Review of Social Psychology* 2006, 17, 271 – 320.
- Putz Ádám (2017): „Ki szép, ki jó?” A szépség-sztereotípiák normafenntartó viselkedést, valamint társas ítéletalkotást befolyásoló szerepének vizsgálata (PhD dolgozat). PTE BTK.
- Rényi Ágnes (2008): Érzelmes kutatás. *Replika* 62 (2008. szeptember). 127–154.
- Rozakou, Katerina (2020): Solidarity. In *Humanitarianism: Keywords*. Brill 17 Sep 2020. 197–199. https://doi.org/10.1163/9789004431140_092
- Said, Edward W. (1978): *Orientalism*. Penguin Books Modern Classics, London, 2019.
- Said, Edward – Burgmer, Christoph (1998): Bevezetés a posztkoloniális diskurzusba. *Lettre*, 28. szám, 1998 tavasz
- Schech, Susanne (2017): *Volunteer Perspectives on the Impacts of International Development Volunteering*. Australian Research Council, Project Findings Part 3, March 2017.
- Schwartz, Shalom (2012): An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1).
- Scott, David G. (2006): *Socialising the Stranger: Hospitality as a Relational Reality*. Thesis work, University of Otago (New Zealand). March 2006
- Sherraden, Margaret S. – Lough, Benjamin – McBride, Amanda Moore (2008): Effects of International Volunteering and Service: Individual and Institutional Predictors. *Voluntas* (2008) 19:395–421 DOI 10.1007/s11266-008-9072-x
- Smith, David Horton (1981): Altruism, Volunteers, and Volunteerism. *Journal of Voluntary Action Research*. 21-36.
- Smith, Justin Davis (2002): „The Inflatable Log” Volunteering, the State and Democracy. Paper to be presented at 31st Annual ARNOVA Conference, Montreal, Quebec, Canada, 14th -16th November 2002.
- Smith, Justin Davis - Ellis, Angela - Brewis, Georgina (2005). Cross-national volunteering: A developing movement? In J. Brundey (Ed.), *Emerging areas of volunteering*. Indianapolis, IN: ARNOVA. 63–76.
- Szigeti Ferenc Albert (2003): *Az önkéntesség szerepe a fejlett piacgazdaságban*. ELTE-BTK Kulturális menedzserképző program, Budapest

- Török Judit (2013): Kultúrák a szervezeti történetek tükrében. PhD dolgozat, PTE BTK, 2013.
- Trivers, Robert L. (1971): The Evolution of Reciprocal Altruism. *The Quarterly Review of Biology*, Vol. 46, No. 1 (Mar., 1971). 35-57.
- Udvari Beáta (2013): Az Európai Unió nemzetközi fejlesztéspolitikája: a kereskedelempolitikai eszközök eredményessége. JATEPress Szeged, 2013.
- Vajda Zsuzsanna (2020): A vadon gyermekei. Róheim Géza a gyermekkori fejlődésről a terepmunkák tükrében. *Imágó* 9(2), Budapest. 18–37.
- van Dijk, Teun A. (1998): *Ideology, A Multidisciplinary Approach* (SAGE Publications, 1998)
- Vékony Dániel (2017): Emlék, mások és emlékmások: A kollektív emlékezet, mint multikulturális kormányzati eszköz a brit többségi társadalom és a muszlim kisebbségi csoportok közötti társadalmi koherencia növelésében (PhD dolgozat). Corvinus Egyetem, Budapest.
- Wilson, John (2000): Volunteering. *Annual Review of Sociology*. Volume 26, August 2000. 215–240.
- Wuthnow, Robert (1991): *Acts of Compassion: Caring for Others and Helping ourselves*. Princeton University Press, Princeton
- Wuthnow, Robert (1995): *Learning to Care. Elementary Kindness in an Age of Indifference*. Oxford University Press 1995.
- Yea, Sallie – Sin, Harnng Luh – Griffiths, Mark (2018): International volunteerism and development in Asia-Pacific. *Geographical Journal*, June 2018. 110 – 114. DOI: 10.1111/geoj.12254
- Zakariás Ildikó (2018): *Jótekonny nemzet*. MTA TKKI-Kalligram. Budapest
- Zentai László (2006): Önkéntes segítség Magyarországon ma és holnap. *Polgári Szemle*, 2006 május - 2. évfolyam 5. szám

A szerző témához kapcsolódó publikációi

- Mikešy Álmos – Molnár Zsolt – Reicher Péter (2011): *Önkéntesen, felelősen - A 20 legfontosabb kérdés a nemzetközi önkéntességről*. Magyar Önkéntesküldő Alapítvány saját kiadás, Budapest
- Molnár Zsolt (2013): *Önkénteskaland Afrikában*. Dekameron Könyvkiadó, Budapest

- Molnár Zsolt (2016): Magyar önkéntesek kulturális tapasztalatai Afrikában, avagy az interkulturális kommunikáció sajátosságai az európai környezettől eltérő kommunikációs közegben (diplomamunka). PTE BTK.
- Molnár Zsolt (2021): A nemzetközi önkéntesség hazai médiareprezentációja 2015 és 2019 között. Jel-Kép 2021/3. 25-43.
- Molnár Zsolt (2021): How international volunteering can contribute to the development of Africa. Journal of Central and Eastern European African Studies 2021/1:3. 153-166.
- Molnár Zsolt (2022): A nemzetközi önkéntesség társadalmi szerepei. In: Karlovitz János Tibor (szerk.) Az ember és gazdagsága egészséges és biztonságos környezetben. International Research Institute, Komárno. 133-147. (2022)
- Molnár Zsolt (2022): Humanitárius fejlesztés vagy kulturális imperializmus? A nemzetközi önkéntesség interkulturális vonatkozásai és hatásai magyar önkéntesek reflexiói alapján. MKSV. 2022/1. 99-130.
DOI: <https://doi.org/10.33565/MKSV.2022.01.05>